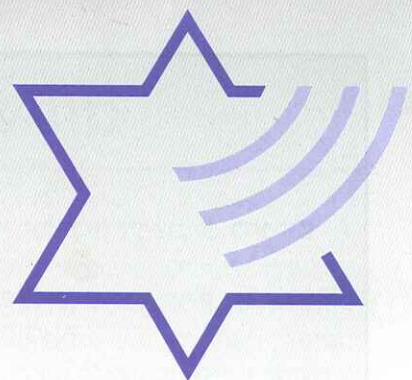

עלון זגלמביה

זאגלעמביער צייטונג

גליון מס' 1 כסלו תשנ"ח דצמבר 1997

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zaglembe World Organization

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה. בנדזין, סוסנוביץ והסביבה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561, ישראל. טל: 03-5270919
Zaglembe World Organization. Bendzin, Sosnowiec & the Vicinity. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-55270919

דבר יו"ר הארגון

ידידי אנשי זגלמביה,

במשך שנים רבות פרסמה הנהלת הארגון חוזרי מידע, על פעילות הארגון ותוכניותיו. חוזרים אלו הופצו בין כל אנשי זגלמביה הרשומים כחברים.

לאחרונה, יש תנופה רבה בפעילות הארגון. אולם, לצערנו, הפצת החוזרים הולכת ופוחתת. לאור זאת, החלטנו להוציא לאור ביטאון, שיקרא "עלון זגלמביה" וביידיש "זאגלעמביער צייטונג" - שם זהה לשמו של העיתון אשר יצא לאור בזגלמביה לפני השואה. בשלב זה יצא העלון פעמיים בשנה.

בעלון נביא לידי ביטוי מאמרים הקשורים לשואה ולעברה המפואר של זגלמביה, וסיפורים אישיים מתקופת המלחמה. כן, נדווח על הקשרים עם מוסדות ובתי ספר בארץ, ועם מוסדות זגלמביה בפולין. כמובן שנשפך לחברינו אינפורמציה שוטפת על הנעשה בארגונו בארץ ובעולם. נפרסם גם דברי שירה ופרוזה המתייחסים לזגלמביה בימי תפארתה ובימים הקשים יותר שלה.

כדי שהעלון יהיה מגוון ומעניין, אנו פונים לכל חברי הארגון, מבוגרים וצעירים כאחד, ותיקים ודורות ההמשך, בבקשה לשלוח מפרי עטם. המערכת תחליט מה להדפיס ובאיזה סדר עדיפות. המערכת מוכנה לבדוק אפשרות להדפיס חומר גם ביידיש, פולנית ואנגלית.

לצורך הוצאת העלון נבחרה מערכת רצינית ודינמית הכוללת חברי ארגון ותיקים וצעירים גם יחד. מי ייתן ונצליח להוציא עלון מעניין, מגוון ומועיל שיוכל להיות גשר בין אנשי זגלמביה בישראל לאנשי זגלמביה בתפוצות, בין ותיקים ודורות ההמשך. אנו תקווה שהעלון ישמש נדבך נוסף בפעילותינו אשר מטרתה להבטיח כי מורשת יהדות זגלמביה תימשך ולא תישכח.

העלון יוצא לדרך מלווה באיחולי הצלחה.

אברהם גרין

ברכות

למערכת עלון יוצאי קהילות זגלמביה בישראל

ברכותי על היוזמה החדשה להוצאת העלון, התנופה שניכרת בפעולותיכם, במיוחד עם הצטרפות בני הדור השני, מרשימה מאוד ומעודדת. בית חינוך התיכון ע"ש ב. כצנלסון, אותו אני מנהל, יצר קשר עם ארגון יוצאי זגלמביה, לפני שנים רבות, ואנו מתמידים בו לאורך השנים. מדי שנה, תלמידינו משתתפים באופן פעיל בטקס הזיכרון המרכזי ליד אנדרטת הזיכרון לזכר קהילות זגלמביה. מזה שנתיים, במסגרת המסע לפולין של תלמידי ביה"ס, הוריהם ומוריהם, אנו מבקרים בערים באזור זגלמביה ובאתרי ההנצחה. במסגרת זו נפגשים אנו גם עם נושאי תפקידים במנהלת המחוז ובערים, ועם בני הנוער הפולני - מפגש ההופך את הביקור לעשיר וחוויתי יותר. חוויה מיוחדת במינה הנותנת אפשרות להכיר מקרוב אנשים בעלי רצון טוב בפולין של היום.

אני מאחל לעלון ולצוותו הצלחה רבה.

אביגדור קירשנר

מנהל ביה"ס

*Fraternal Order of Bendin Sosnowiec
in New York*

*To brother Abraham Green - from Henry Cook, in the name of the
society in N.Y*

*I was very happy to hear about the
forthcoming publication of a bulletin, by the "Irgun Yotzei Zaglembe" in Israel.*

*In the future we will be glad to contribute articles for your bulletin,
providing that you will give us more than two days to send them to you.
As you know we are publishing a bulletin for our members in New York
and Florida. It would be a good idea, if we could exchange articles, so
that our members would know about the activities in the sister
organization.*

*At this time, we wishing you a lot of success in your new endeavor and
are looking forward to be receiving a copy.*

Sending you best wishes for "Shana Tova" for all your members.

Fraternally Yours

Henry Cook

ברכת מר הנרי קוק,

סגן יו"ר ארגון זגלמביה בניו יורק.

To Zaglembe World Organization - Bendin, Sosnowiec & the Vicinity

Dear Abraham.

*It is my pleasure to congratulate you on this first edition of "The
Zaglembe Zeitung" a quarterly newspaper concerning the activities
of not only your organization in Israel, but in other organizations around
the world.*

*I am sure that the "The Zaglembe Zeitung" will be the missing link in
the chain that was broken with the outbreak of WWII.*

Wishing you much success with the wonderful project.

Sam Skura (New-York)

ברכת מר סם סקורה,

מפעילי ארגון זגלמביה ו"יד ושם" בניו יורק

מורשת יהדות זגלמביה - מהעבר אל העתיד

מאת: נפתלי פדר

יד זכרון ליוצאי הקהילות שבחבל. הוא משמש כאתר עליה לרגל, מקום התייחדות עם זכר משפחות שהיו ואינן עוד.

בבקעת ההנצחה ביד זיכרון זה, על קירות שיש שחורים, תלויים לוחות ההנצחה המשפחתיים, תחליף לקברות יקירנו, ומעבר להם שורת המצבות של הקהילות השונות באזור.

כמובן, שהאתר אינו משקף את החיים התוססים של יהדות זגלמביה, שהיתה מעין אגד ערים, אשר מנה כמאה אלף יהודים. על חייהן של חלק מהקהילות נתן ללמוד מתוך מסמכים היסטוריים מלפני כשמונה מאות שנים.

זגלמביה (שלזיה העילית), הייתה אזור עשיר ביותר בשל התעשייה הכבדה ומכרות הפחם שבה. עושר זה אף העניק לה את הכינוי "אמריקה הקטנה". מציאות כלכלית זו נתנה למקום דחיפה עצומה לפריחה חברתית ותרבותית. בקהילות אלו פעלו כל זרמי היהדות השונים - מהחרדים ועד לשמאל הקיצוני, ציונים ושאנים ציונים, ישיבות וגימנסיות מפוארות. כמו כן הייתה עיתונות יהודית מקומית ("זאגלעמבער צייטונג"), ארגוני ספורט, חצרות רבנים, סופרים ומשוררים. (חסידים ומתנגדים?) פלורליזם בלתי-רגיל שנהג בסובלנות והבנה הדדית.

מן הראוי לזכור, כי בקטוביץ הסמוכה התכנס כבר ב-1884 הכינוס העולמי הראשון של "חובבי ציון".

בצד ההנצחה של האתר, הוצאו גם שני כרכי של "פנקס זגלמביה" וספרים נוספים.

בבואנו היום אל הזיכרון וההנצחה, אל לנו להיתפס לממד הפיזי בלבד, אלא לזכור תמיד שהיו חיים לפני המוות הנורא. חייהן של קהילות זגלמביה, קהילות שוקקות פעילות כלכלית ותרבותית עשירה, מסחר מלאכה, חיים אינטלקטואליים, חיי חברה, תרבות ורוח.

חשוב שהמסר יעבור לדורות הבאים, תוך תקווה שהם ימשיכו לחקור, להדריך ולהפיץ את התרבות והמורשת.

עם סיומה של מלחמת העולם השנייה עלתה החובה להנציח את זכרם של קורבנות השואה. אולם על דרך ההנצחה היו הדעות חלוקות. הדרכים להנצחה הן שונות ומגוונות, מאחר וקיימים סוגים שונים של זיכרון כמו זיכרון אישי, קולקטיבי, או היסטורי. עולה גם תהייה אחרת - האם לתת להנצחה צביון דתי בלבד, חילוני בלבד, או למצוא מזיגה בין שתי דרכי ההנצחה.

בעת הקמתה של הרשות הממלכתית להנצחת השואה והגבורה "יד ושם", היו רבים, ביניהם הוגי דעות והיסטוריונים, אשר סברו, כי הקמתו של מקדש מעט זה, ובמיוחד בירושלים, יהווה מוקד משיכה ויענה על כל ציווי ההנצחה. זכורני, שגם כאשר עלה הרעיון להקים את המוזיאון בושינגטון, סברו רבים, כי יש בכך תחרות לא רצויה והיא בבחינת פגיעה בבלעדיות של אתר "יד ושם" בירושלים.

באה המציאות וטפחה על פני המהססים. מאז הוקם המוזיאון בושינגטון, לפני כשלוש שנים, פקדו אותו יותר משלושה מיליון מבקרים מבלי שהדבר פגע, במרכזיות ובאוטוריטה של "יד ושם". חשוב לזכור כי "יד ושם" אינו רק בחזקת מוזיאון ואנדרטה, אלא גם מוסד למחקר ולהפצת מידע על השואה והגבורה. מוסד העוסק בהנחלתה, לא רק למבקר הבודד, אלא גם למורים ולמדריכים המעבירים את קורות העם היהודי ועמידתו בשואה לדורות הבאים.

להנצחה פנים רבות. אין מפעל אחד מתחרה במשנהו. מעצם אופיו, מוסד מרכזי עונה בעיקר על ציווי הנצחה היסטורי, בעוד שדרוש גם ההיבט האישי והפרטי של היחיד. זה החודר אל נימי נפשו של האדם ומחדד את הזיכרון. כאן חשובה מאוד פעילות ה"לאנדסמאנשאפטים". אותם ארגונים של יוצאי קהילות אשר שרדו את ההשמדה.

באתר "יד ושם" הוקם גלעד מונומנטלי, בקעת הקהילות החרבות, המציין את שמות 5,000 הקהילות באירופה שנמחו מעל פני האדמה. הגלעד הוא אדיר רושם, אך כלליותו מעיבה על כניסה למהותן וייחודן של אותן קהילות.

לאור האמור לעיל, חשוב לציין לטובה את ארגון יוצאי זגלמביה. ארגון שאין לו אח ורע בפעילות רבת הפנים הנעשית בו למטרת ההנצחה. האתר במודיעין הוא

הלוחמים המטורפים

מאת: תושיה הרצברג

1. ראשונים נפלו אלה שלחמו בעט הסופרים נגד הצבא הרצחני, הקבוצה בת שבעת הקומוניסטים הצעירים ודב גראוברט בראשם. הם פרסמו כרוזים, בהם קראו לתושבי פולין לעזור ליהודים. מלשין מסר אותם לידי הרוצחים, הם עונו ללא רחמים, אך לא הסגירו את יתר חבריהם.
2. הארי בלומנפרוכט ("הנוער הציוני"), במדי צבא גרמני, שדד נשק בבתיהם של הגרמנים. בפעם האחרונה, שילם בחייו. למארות עינויים קשים לא פצה פיו.
3. האחיות פסחזון: לאה ואירקה, הלינה קצנגולד, דויד קוזלובסקי (חבר של חייקה קלינגר ז"ל), יצאו בקבוצה בת 20 איש, מכל תנועות הנוער, לקראת הפרטיזנים הפולנים. יד בוגדת השיגה אותם והמוות שם קץ לחייהם.
4. עזריאל קוזוף ("הנוער הציוני") הוא המפקד, הוא האחראי, לא שלח איש, הוא הלך בעצמו לקראת סכנת המוות, יחד עם נתן רוזנצוויג. כדור גרמני השיג אותם. במקום נפילתם נקרא בעיר סוסנוביץ של היום, רחוב על שם: "רחוב הגיבורים".
5. צבי שפרינגר, פרומקה פלוטניצקה ועוד, כולם חברי קיבוץ "דרור", ירו בכל גרמני שהתקרב למקום מחבואם. כך נלחמו עד האיש האחרון.
6. חיים טננורצל ("הנוער הציוני") חזר מסלובקיה אחרי שבדק דרך הצלה לרבים. סבור היה, שעדיין לא הגיע הזמן לחשוב על עצמו, הוא נתפס ונשק בידו.
7. אידה פסחזון ("השומר הצעיר") ולולה מייטליס ("הנוער הציוני"), העבירו נשק ומסמכים מעיר לעיר. הן נתפסו באחת מנסיעותיהן הרבות.
8. סמק מייטליס - האחראי לנקודת-מעבר בגבול סלובקיה, נפל בשעת מילוי תפקידו.
9. היפק גליצנשטיין - שמצא בהרים מקומות מקלט למבוקשים על ידי המשטרה - נעצר באחת המשימות.
10. בולק קוזיוף, צבי לוסטיגר, ישראל דיאמנט, ינק צימרמן - מצאו את מותם כאשר נשק בידם.

(1943)

אם יש את נפשך לדעת את המעיין ממנו שאבו [...] עז כזה [...] לעלות על המוקד, [...] למות מות קדושים - ח.נ. ביאליק

כן, הם התקוממו. התקוממו צעירי בנדין, סוסנוביץ, קטוביץ והסביבה. סגורים בגיטו משותף ניסו הם להילחם, ניסו לנקום, ניסו להציל ולהינצל. כאריות צעירים הרעידו את סורגי כלובם. הם פעלו, למרות שמעשיהם נועדו מראש לכשלון, הם הלכו, כי כך ציווה כבודם. מטורפים! בלי נשק - נלחמו. בלי כסף - השיגו נשק. בסביבה עוינת חיפשו מקלט. הם האמינו בכוכב הטוב שלהם, אך לרובם לא האיר המזל פנים.

כבר ע"ש האחים קוזיוף בשרודולה, סוסנוביץ

כבוד לנופלים בגבורה ומעמידים אותם בשורה אחת עם גיבורי האומה.

יש להזכיר גם את שתי הגיבורות - רוזיה רוביטה מסוסנוביץ ואלה גרטנר מבנדן - שהיו חברות בתא המחתרתי באושוויץ ונתלו במחנה.

מתוך ספרה של תושיה הרצברג "החול הצוחק"

עוד הרבה אחרים נלחמו, נקמו, עזרו לזולת ונפלו על משמרתם. על כל אחד מהגיבורים הקדושים האלה אפשר לכתוב ספרים על אומץ ליבם, על הכרתם הלאומית, על נכונותם להקריב את חייהם.

מעשים ופעולות כאלה, ושל עוד רבים כמותם, נעשו ובוצעו. אפשר לספר עוד ועוד. אז לא חילקו שבחים, אז לא העניקו אותות הצטיינות, אך אנחנו רוחשים בלבנו

הם מביטים אלינו מתוך התמונות...

2,400 צילומים משפחתיים נמצאו במחסן המוזיאון באושוויץ

מאת: יצחק גרינגרט

אשר עוסקים בפעילות זו, הכוללת גם קבלת צילומים נוספים עבור המוזיאון בוויינגטון.

"ייד ושם" מתעדכן בנושא התמונות ומתכוון להציג בקרוב תערוכה של צילומים על יהדות זגלמביה. בידי נמצא גם אוסף בן 4,700 תמונות, הכולל צילומי פספורט, ברובם של יהודי זגלמביה. על גבם של מרבית הצילומים היו רשומים פרטים מזהים של האיש או האישה שבתמונה. הם הובאו לארץ במבצע נדיר, על ידי די"ר אריה בן-טוב ז"ל לפני כ-17 שנה. בשעה שגילה אותם הם היו ארוזים בשק נייר וחבויים במרתף בניין משרדים. בעזרת פעילי דור ההמשך בארגון סודר האוסף אלפביתית והופץ בין ארגוני יהדות זגלמביה בעולם. אנשים מצאו את עצמם, את קרובי משפחתם או את חבריהם בין הצילומים הללו. בטכס מרשים ורב משתתפים הועבר האוסף למשמרת ב"ייד ושם".

4,700 צילומי הפספורט ו-2,400 הצילומים המשפחתיים הנמצאים עדיין בתהליך של זיהוי וכך צילומים נוספים שנמצאים בידי הניצולים עצמם, מהווים עדות חיה לחיי היהודים בזגלמביה לפני ובמהלך המלחמה.

ארגונו יעזור לכל מוסד שיפעל למען הנצחת יהדות זגלמביה.

מזוודה מלאה צילומים נתגלתה באקראי לפני כעשר שנים, על ידי קבוצת מבקרים במוזיאון באושוויץ. המזוודה הכילה תמונות משפחתיות, תמונות של כיתות בית ספר, ארגונים יהודיים ותמונות של יחידים לפני המלחמה.

אחרי נפילת המשטר הקומוניסטי בפולין פנה מכון פריץ באואר בפרנקפורט אל המוזיאון וקיבל את רשותו להעתיק את אוסף הצילומים. כאשר התברר שהיו אלה תמונות מאיזור זגלמביה, פנה המכון לנשיא הארגון, די"ר אריה בן-טוב ז"ל וזה העביר את האוסף למועדון יוצאי זגלמביה בישראל לצורך הצגתו וזיהויו. איכותן הגרועה של התמונות, הפכה את הזיהוי לממושך.

בינתיים, החלו מוסדות שונים כגון "מוזיאון השואה בוויינגטון" ו"ייד ושם" להתעניין באוסף. המוזיאון בוויינגטון חתם על הסכם עם המוזיאון באושוויץ המתיר לו להציג את הצילומים. זאת מאחר והוא רואה בזיהויים מבצע חשוב להנצחת קורבנות השואה.

מר פלזיניק, אחד מתלמידי הגימנסיה על שם פירסטנברג בבנדן, לקח על עצמו את זיהוי תלמידי הגימנסיה ובני משפחותיהם. עבודתו החשובה הוצגה בסוכות, בכנס תלמידי ובווגרי הגימנסיה, באולם ויצ"ו בתל אביב. צוות של תחנת הטלוויזיה הגרמנית SAT 3 תיעד את הכנס, ובעיקר את תערוכת התמונות שהוצגה בו. שתי נציגות מטעם מוזיאון השואה בוויינגטון, שרון מיולר וטרוזה פולין, השתתפו בכנס והציגו, בפני חברי הארגון, את אוסף הצילומים לשם זיהויים. הארגון העמיד לשתן את המועדון ברח' פרישמן בתל-אביב ודאג למכשור הולם.

מטעם הארגון התמסרו לנושא שניים מדור ההמשך, אילה אבידב ובני הרשקוביץ,

דור ההמשך

כדי שיהיה מי שימשיך

מאת: יונה קובו-קוטליצקי

המפוארת של הארגון.

כדי שיהיה מי שינחיל לדורות הבאים את מורשת יהדות פולין בכלל, ומורשת יהדות זגלמביה בפרט! כדי שיהיה מי שיספר לצעירים אודות קורותיה ועמידתה של יהדות זו בתקופת השואה! כדי שיהיה מי שיטפח את אתרי הזיכרון בארץ, ואתרי הזיכרון בפולין! כדי שיהיה מי שיקיים את טקסי הזיכרון במודיעין ובנחלת יצחק! כדי שיהיה מי שישמור על הקשרים עם יהודי זגלמביה בתפוצות! כדי שיהיה מי שימשיך את הקשר עם הפולנים!

אני מקווה שנצליח לעמוד במשימה, ועמה להעביר את המורשת והעשייה גם לילדינו ולילדי ילדנו. כל זאת, כדי שיהדות זגלמביה תישאר דבר חי ונושם, ולא רק נושא הספון בין אוספי תעודות בארכיונים, בספרות מחקר ובתמונות מצהיבות.

לפולנים הבאים לבקרנו, רציתי לומר כי אני מקווה שנדע לשמור על גשר הידידות וההבנה בין שני העמים.

דברים שנאמרו בערב הפרידה של הארגון ממר מחניק ורעיתו מאי, 1997.

אתמול צוין ברחבי המדינה יום הזיכרון לשואה ולגבורה וכולנו נמצאים עדיין תחת רישומו. אנחנו, פעילי דור המשך, לא זקוקים דווקא ליום הזה כדי שיוזכר לנו את העבר. אנו חיים בצל, מכירים את מאורעותיו ופועלים במסגרת ההנצחה במהלך השנה כולה. אולם, ההתמקדות ביום הזה מעוררת מחשבות. בחלקן רציתי לשתף את חברי בארגון.

רובנו המכריע נולד פה, צמח בחברה שהעלתה על נס את מיתוס הצבר, את דמות היהודי החדש ותוך כדי כך ניתקה אותנו מן השורשים שלנו. בחלוף השנים כאשר המציאות הישראלית נעשתה חלק ברור מההוויה שלנו התחלנו לחפש את שורשי העבר. את השורשים החתוכים שלנו. אז גם התקרבו אליכם, הניצולים. רצינו לשמוע עוד ועוד את סיפוריכם וחלק מאתנו אף ביקר בפולין. גם החברה הסובבת שינתה את יחסה לניצולים. ראו בהם את החיוניות, את ההישגים, את האנושיות, את השמירה על כבוד האדם וצלם האדם בתנאים בלתי אפשריים.

לגבינו, דור ההמשך, המהווה חלק בלתי נפרד מארגון יוצאי זגלמביה, עומדת השאלה - מה מניע אותנו להיות פעילים? מה מדרבן אותנו לעשייה? והתשובה היא, כנראה, התחושה שצריכים וחייבים לדעת, להכיר, ולהמשיך את הפעילות

ההיסטוריה קראה לי להגיע, ואני נענית

מאת: שימי סולומון

ילדיהם הרכים צועדים בשלג הקפוא, אל מותם, רוצה לשלוח יד לעזור - אך החזיון נעלם ונותר רק צריף מיותם, כשם שהוא עומד במשך חמישים שנה. האוזניים שומעות את דבריו המרטיטים באימתם של קצטניק, העיניים רואות את הצריפים הקפואים, הנשמה לוחשת תפילה אך הלב מסרב להאמין.

אמנם לא בקרתי במחוזות ילדותו של סבי, בעיירה סוסנוביץ, אבל החיבור העצום לאדמה והשיבה למקורות לאחר שנים של נטישה, התרחש בכל מקום בו הייתה לפני שנים נוכחות יהודית. איני יודע להסביר זאת, ואולי גם אין צורך. מדריכתנו במסע, שהיא מורה בבית הספר, לקחה אותנו אל בית סבה וסבתה בעיירה קטנה בפולין, שהייתה לפנינו יהודית. בעוד היא מתלבטת, דחקנו בה לחפש גם את קבר סבה בבית הקברות הצמוד לעיירה. בעת החיפושים המשותפים אחר הקבר היתה התרגשות קבוצתית עצומה. הקבר נמצא וקדיש נאמר, והרגשנו משפחה אחת גדולה, ועדיין יכולתי לשמוע את הקולות יהודיים שבקעו מהבתים ומהחצרות - פעם...

היסטוריה קראה לי להגיע, ואני נענית, וגם ספק אם אשוב אי פעם לבקר במחוזות הזוועה וההיסטוריה. חלק מפולין היהודית והמראות הקפואים ישכנו בלבי לנצח, ולעולם יהיו חלק מיהדותי ומישראליותי. כמו חלק מהפאזל התרבותי-אישיותי שלי, אני מרגיש שהחלק הפולני בפאזל התגלה ומצא את מקומו, ועל כך אני מודה למסע ולמארגניו.

הדברים נכתבו בעקבות ביקור בפולין במשלחת של בית ספר "הדרים"

המסע היה קשה. אם אדרש לתמצת את תחושותיי בעקבותיו - לא אוכל. עירוב מוזר של תחושות כעס, תוכחה, עלבון ומאידך גם תחושות מפתיעות של קירבה וחמימות. כאשר התהלכתי באותן עיירות שאכלסו חיים יהודיים לפני שנים, לא יכולתי שלא לחוש בקריאת האדמה, בזעקה החרישית, בבכי על החיים שאינם עוד. אני, ישראלי צעיר בקרבת שנות האלפיים, מגיע ממרחק אלפי קילומטרים לכאן, כפר שליו ושקט בדרום פולין, שומע את הסברי המדריך על היהדות שחיה כאן במשך מאות בשנים, ומתחבר עם המקום בכל נימי נפשי. אין בידי לתאר את עוצמת הרגש, את ההתחברות המוזרה והבלתי אפשרית. אולי בלתי אפשרית כמו החיבור הזה בין היסטוריה והמורשת של העם היהודי לבין זוועות המלחמה ומכונת ההשמדה.

אין ספק כי ישנה מידה מסוימת של יומרה במסעות הללו של בני נוער ישראלים לפולין. אך גם ימרה זו היא יפה, הכרחית. דווקא בגלל השנים שחלפו, ישנו צורך להכיר את העבר, אולי לחיות אותו לרגעים ספורים, כדי להמשיך להביט לעבר העתיד. אותה תחושת שליחות, תחושת גורל מדהימה שחווים האנשים העומדים לפני המשרפות, מניחים נר נשמה אחד קטן, או שניים, לזכר אחיותיו של סבא, ומתפללים. איני אדם דתי, אבל את התפילה שאמרתי ליד המשרפות - לעולם לא אשכח, גם לא את ההרגשה בעקבותיה.

נהוג לומר, כי במקומות קשים אלה, במחנות הריכוז וההשמדה, כאשר עומדים נוכח הזוועות, "העיניים רואות והלב מסרב לתפוס". כאשר התהלכתי בשלג העמוק במיידאנק, חשבתי לעצמי כי הקור בחוף לא ישווה לעולם לצינה הכל-כך קשה בלב, בנשמה. אדם העומד במקומות אלה, רואה בדמיונו את אבות-אבותיו ואת

דור שני

מאת: חנית רייטר - גיטלר

דרך הטבע, דרך שגרה.
עם אבא ואמא,
אחיות ואחים,
עם סבא וסבתא
מוכרים וברורים
מפנקים, אוהבים, ובלי גבול,
כך נותנים.
עם סבא וסבתא -
שלא על כתלים...

עומדת אני, מן הצד מביטה,
עומדת, שומעת, מעט מבינה,
והרבה לי חידה.
סבא וסבתא חיים ונושמים,
סבא וסבתא בצבעים של חיים.
צוחקים, נהנים,
ובלי סוף גם נותנים ונותנים.

סבא וסבתא שמעולם לא היו לי,
מעולם לא פינקוני ומעולם לא ראוני,
סבא וסבתא של סיפורים רחוקים,
בנדן ודומברובה, חיים אחרים.

סבא וסבתא של "שם",
של מוות, מכות, עינויים, השפלות.
סבא וסבתא שמעולם לא ידעתי
ולעולם לא אדע.
סבא וסבתא שלי,
רק שלי.
סבא וסבתא שאין לי בכלל,
כי אני, כך קוראים לי
אני, דור שני.

לגדול אל בית חי ונושם,
בית שיש בו הכל, כמו רגיל.
אבא ואמא, אח ואחות,
וסבים וסבתות -
בתמונות.

תמונות צהובות, דהויות,
במסמרים לכתלים מוצמדות.
בית רגיל?
לכאורה.

לגדול אל בית חי ופעיל,
בית שיש בו הכל,
כמו רגיל.
ימי חול ומועד,
ימי רצון וששון.

ועוד יום אחד בשנה,
יום זיכרון.
יום ציון השואה.
כל שנה, מחדש.

כמו פצעים נפתחים,
נפערים,
כמו רעידת אדמה,
שלעולם לא תשוב
לרגיעה.
בית רגיל?
לכאורה.

לצאת מן הבית,
כאורחות החיים.
להקים משפחה ולהוליד ילדים.

עצרת יום השואה תשנ"ז בהשתתפות סגן מושל המחוז מר מחניק

בחיפוש אחר שורשים: מנדין עד יוטה

מאת: בני הרשקוביץ

העברית בירושלים.

באותה פגישה בבית הספר הגיש ג'ף סימבלר ליו"ר הארגון אברהם גרין, חומר תיעודי ממדרגה ראשונה על יהודי זגלמביה: מפקד אוכלוסין של גטו בנדין - רשימה בת 22,000 שמות. דרכונים ואישורי תנועה שניתנו ליהודים בין הערים השונות שבאיזור זגלמביה. מסמכים נאצים שונים הקשורים להשמדת היהודים בזגלמביה.

מסמכים אלו נמצאים בארגון ובקרוב תהייה אפשרות לעיין בחומר ולצלם לפי הצורך. (לפרטים נוספים בעניין מסמכים אלו ניתן לפנות לבני הרשקוביץ).

מבצע נוסף שסימבלר עורך בימים אלה עוסק במחשוב כל הרשומות של יהודי פולין הנמצאות בידי המורמונים, כדי שתהייה נגישה רבה יותר למידע. בעתיד נוכל למצוא את שורשינו ביתר קלות, באמצעות חיפוש קל ונוח באינטרנט. הפרויקט האמור להסתיים תוך שנתיים, נערך ע"י ארגון "מאגר השורשים היהודיים בקליפורניה" - JewishGen REIPP ו Shtetel CO-io.

בקרב תהייה פניה למתנדבים, לסייע בהקלדת החומר הנוגע ליהודי זגלמביה.

מי שגילה אתר נוסף באינטרנט על אלה המתפרסמים בעלון, אנא שלחו את כתובת האתר לדואר אלקטרוני: hershkow@netvision.net.il כדי שנוכל לפרסמו להנאת כולנו.

שלוש עשרה שנה חוקר עו"ד ג'ף סימבלר (Cymbler), בן להורים יוצאי בנדין, את ההיסטוריה של יהדות פולין בכלל ויהדות זגלמביה בפרט. במסגרת מחקרו התמחה במדע הגניאולוגיה - חקר שורשים, תוך שהוא מצליח להגיע אל שורשי משפחתו מתחילת המאה ה-18.

גם אני, בן להורים יוצאי בנדין, זגלמביה חיפשתי את שורשי. וכך הגעתי אל סימבלר דרך חיפוש מקורות ברשת האינטרנט. התחלנו בחיפוש מידע הדדיים. שלחתי אליו תמונות וחומר שהשגתי בבנדין ובמקביל הוא שלח לי חומר על הורי בבנדין בתקופה שלפני המלחמה.

בספטמבר 1997 ביקר סימבלר בישראל. במהלך ביקורו אורגנה פגישה בינו לבין פעילי ארגון, ותיקים וצעירים. הפגישה התקיימה בבית הספר ע"ש כצנלסון בכפר-סבא, ובמסגרתה, ספר הוא כיצד הגיע לשורשיו.

אחד המקורות העיקריים ששימשו אותנו במחקרו היה מאגר מידע שנמצא אצל המורמונים ביוטה. במאגר זה נמצאו מסמכים ורשומות של יהודי פולין, ואלו הועברו על ידי המורמונים למיקרופילם. שכן, על פי אמונתם, מצווה היא לשמור שמות.

מקור נוסף בו השתמש סימבלר היה רשומות של לידות ופטירות שנשמרו מבתי הכנסת בבנדין. הנאצים לא השמידו רשומות אלו, מאחר והם סייעו להם בימשימתם, לזהות - "מי הוא יהודי". כיום נמצאות רשומות אלו בארכיון האוניברסיטה

מידע שוטף

פעילויות הארגון

כנס תלמידי גימנסיה פירסטנברג

בסוכות התקיים מפגש ותיקי הגימנסיה על שם פירסטנברג ובו הוצגו תמונות ומסמכים הקשורים לגימנסיה ולתלמידיה.

הכנס התקיים בבית ויצ"ו בתי"א ואורגן ע"י ה"ה נתן צים, יצחק גרינגרס וטושה הרצברג. הצגת תמונות אורגנה ע"י מר זיגמונט פלוזיניק.

נשף חנוכה

נשף חנוכה המסורתי יתקיים השנה במוצ"ש, כ"ח בכסלו, ה-27 בדצמבר באולמי רסיטל בתי"א. הנשף יחל בשעה 7:30 וזאת כדי לאפשר לדתיים ומסורתיים להגיע מבלי לחלל את השבת.

זו הזדמנות למפגש ותיקים וצעירים והציבור מוזמן.

הועדה שנבחרה לארגן את הנשף: חני בן-טוב אורן, שמואל ברודר, סלה הוברפלד, לולה מגר והדסה קנטור. כרטיסים לנשף ימכרו באולם הארגון.

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה.

הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה \$150. המבקשים להנציח את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלא טופס עם הפרטים הדרושים.

עלינו להזכיר כי חודשיים לפני יום השואה אנו מבצעים את כל ההנצחות שהוזמנו עד מועד זה.

הקמת עמותה של יוצאי זגלמביה

אנו מטפלים עתה בהבטחת שיפוץ, שימור ואחזקת האתרים היהודים בזגלמביה (בתי קברות, אנדרטאות וכו'). על פי חוק פולני שנתקבל לאחרונה שייכים האתרים היהודיים לקהילה היהודית המקומית, במקרה שלנו לקהילה בקטוביץ. החוק הפולני מאפשר הקמת פונדציה (קרן) שתהייה מורכבת מגורמים יהודיים בישראל ובעולם וגורמים פולנים במקום. במקרים כאלה קיים סיכוי שהפונדציה תקבל את האחריות לאתרים.

את הפונדציה יכולות להקים עמותות משני הצדדים ועל כן עלינו להקים עמותה של יוצאי זגלמביה בישראל ובעולם. בפולין כבר קיימת עמותה ששותפות בה העיריות בזגלמביה ובראשה עומדת חברת הסיים הפולני, הגב' ברברה אימילצ'יק. אנו נמצאים עתה בשלב ייסוד העמותה ועם אישורה, על ידי רשם העמותות, נפנה לכל אנשי זגלמביה בארץ כדי שירשמו רשמית כחברים בעמותה.

סיוורים בזגלמביה

השנה התקיימו 3 סיוורים קבוצתיים בזגלמביה:

- א. סיוור של קבוצה בת 47 איש אשר כללה נציגים משלושה דורות (הורים, ילדים ונכדים) של הארגון. הקבוצה סיירה בפולין במשך 9 ימים, מתוכם 3 ימים בזגלמביה.
- ב. סיוור של 70 תלמידים מבית הספר ע"ש כצנלסון בכ"ס. בזגלמביה שהתה הקבוצה יום אחד ולנה במלון אריה בסוסנוביץ.
- ג. קבוצה בת כ-150 תלמידי תיכון מעמק הירדן. הקבוצה לנה שלושה לילות במלון אריה בסוסנוביץ וסיירה יום וחצי בזגלמביה. בכל הסיוורים הללו ערכו שלטונות זגלמביה (ראשי המחוז, ראשי הערים, מנהלי בתי הספר וכו') קבלות פנים מכובדות ומרשימות למסיירים.

חומר על יהודי זגלמביה במוזיאון השואה בווינגטון

ארכיון הצילומים של מוזיאון השואה בווינגטון פנה אל הארגון בבקשת עזרה באיסוף צילומים משפחתיים אשר מתעדים חיים יהודיים בזגלמביה. הם מעוניינים בתצלומים משפחתיים ומסמכים שונים כמו תעודות בית ספר, דרכונים, יומנים וכדומה מהשנים 1920 עד 1950. החומר יצולם ולבעלים יוחזר המקור. כן מצוי בידם אוסף בן 2,400 תמונות של יהודי זגלמביה אשר לא כולן זוהו והם נדרשים לעזרתנו גם בעניין זה. בנושא מטפלים: אילה אבידב (טל. 09-7480518) ובני הרשקוביץ (03-5323528) וניתן לפנות אליהם לקבלת מידע נוסף. אצל בני הרשקוביץ נמצא אוסף התמונות על גבי דיסק ואפשר לראותו בתיאום טלפוני אתו.

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 75 ש"ח. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם. את דמי החבר ניתן לשלם:

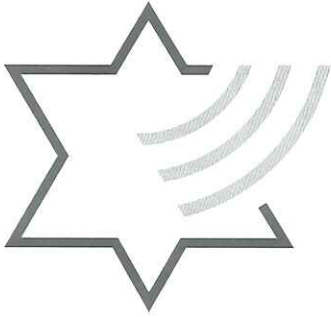
ב.ל.ל. סניף 802 (רחוב אלנבי 94, ת"א) לזכות ארגון יוצאי זגלמביה חשבון 98084/48. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולאן לשלוח קבלה.

לגבי סלה הוברפלד - באולם הארגון הפתוח בימי ד' בערב.

להי משה מגר - חולון, טל. 03-6775605.

למשפ' קנטור - ר"ג, טל. 03-6775605.

להי שאול שטרנפלד - חיפה, טל. 04-8256067.

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zaglembie World Organization

"לא רק לזכור ולא לשכוח חייבים, אלא גם לספר..."

במהלך חייו ליוותה אותו חרדה מתמדת שמא תולדות השואה ישכחו, בעיקר לנוכח העובדה שדור הניצולים הולך ונעלם.

בן-טוב למד היסטוריה כדי לעמוד על טיבם של האנשים ונסיבות שאיפשרו ביצוע פשעים נוראים אלו נגד היהודים. ניתנה לו הזדמנות לחקור בארכיון הצלב האדום הבינלאומי בזינבה ובעקבות זאת כתב את ספרו "הצלב האדום אחר להגיע". בספר מתוארות פעולות הצלב האדום, בזמן מלחמת העולם השנייה, בהונגריה, ויחס הארגון לרדיפות היהודים. הוא התמקד בהונגריה כי שם הייתה לארגון אפשרות להתערב ולעזור לנרדפים- אך הוא לא עשה זאת.

על אף התלאות שעבר בחייו - איבוד משפחתו, יסורי אושוויץ, הנדודים כפליט אחר המלחמה, העליה הבלתי לגאלית לארץ, השילוח למחנה מעבר בקפריסין ולבסוף העלייה לארץ ב-1947 -

לא איבד אמונה בכוחו לתרום למדינה ולהיבנות בה. בצה"ל שרת כקצין חינוך, למד משפטים והוסמך כעו"ד ובד בבד היה המזכיר הפרלמנטרי של המפלגה הפרוגרסיבית בכנסת, בראשות השר רוזן.

בן טוב היה איש ציבור מובהק אשר לחם לרווחת ניצולי השואה בארץ. הוא שימש כנשיא העולמי של ארגון יוצאי זגלמביה והיה חלוץ ביצירת הקשרים עם השלטונות המוניציפאליים שבמחוז זגלמביה.

הסרת הלוט מעל לוח הזכרון בדולגה

אריה בן טוב נלקח מאתנו בחטף. הדבר ארע דקות מספר לאחר שסיים את נאומו בוועידה הליברלית הבינלאומית, שהתקיימה בהולנד, ב-י"ט בסיון תשנ"ו ה-6 ביוני 1996.

יהא זכרו ברוך.

המשפחה.

אריה בן טוב נולד בעיר בנדין אשר במחוז זגלמביה. ילדותו עברה עליו כחניך הנוער הציוני וכתלמיד הגימנסיה ע"ש ש. פירסטנברג. הוא גדל בבית דתי ציוני, כשחלומה הגדול היה להגיע לארץ ישראל ולחיות בה. בהיותו בן 16 פרצה מלחמת העולם השנייה וקטעה את החלום. אריה היה הניצול היחיד ממשפחתו בת שמונה הנפשות, וראה חובה לספר למי שלא היה שם את שעוללו הנאצים לבני משפחתו ולעמו. משימה זו הוא מילא כשליחות במשך כל חייו.

בן-טוב דבק ב"אני מאמין" שלו כי לא רק לזכור ולא לשכוח חייבים, אלא גם לספר ולהסביר לנוער הפולני על מורשת היהדות שהתקיימה בקרבם במשך אלף שנים. יהדות דינמית שתרמה לכלכלתה ותרבותה של פולין. בכל נסיעותיו ניצל את ההזדמנות להפגש עם בני נוער פולנים ולספר להם אודות יהדות זגלמביה המפוארת.

לדעתו, חשוב לקיים קשרים עם הדור הצעיר באירופה, פולנים וגרמנים כאחד, דרך קשרי מדע, תרבות, אמנות, כלכלה ופוליטיקה.

שנים רבות השתתף בן-טוב בוועידת זכויות האדם של הארגון הליברלי הבינלאומי. במסגרת זו התמסר למאק נגד גורמים גזעניים ומכחישי שואה. כמו כן פעל רבות למען חסידי אומות עולם, כדי שיוכר פעלם ויוענק להם פרס נובל.

בנובמבר 1991 השתתף בן-טוב באסיפת הוועד לזכויות האדם של

האינטרנציונל הליברלי שהתקיים בפולין. הוא ניצל אירוע זה לביקור במחוז זגלמביה ולמפגשים עם אנשי המקום. מתוך השיחות אתם הבין שבעצם "לא נשאר כלום..." כאן גמלה בליבו החלטה להפיק סרט אשר ינציח את יהדות זגלמביה תחת הכותרת "לא אוכל לחלום עוד". בסרט, הוא מספר על חלום שחוזר אליו שוב ושוב. בחלום, הוא רואה את הוריו עומדים בתאי הגזים כאשר רגע לפני המוות שואל אביו את אמו: אבל, למה! "ואמו משיבה "אריה יספר..." הרגע הזה עמד לנגד עיניו וליווה אותו כציווי פנימי שלא הרפה ממנו כל חייו.

אתרים באינטרנט (Web Sites) - יהדות זגלמביה, אתרי זיכרון וחיפוש שורשים.

http://www.man.katowice.pl/katowice/informator/ilustr/zamek_02.jpg

<http://www.man.katowice.pl/katowice/informator/tekst/english/m20.shtml>

http://www.man.katowice.pl/katowice/informator/guest_eng.shtml

<http://www.geocities.com/vienna/3326/photo1.htm>

<http://www.geocities.com/vienna/3326/photo2.htm>

http://www.brooklyn.net.ashkenaz/bendin_.html

<http://www.gapp.pl/sol/Welcome/LATO/BEDZIN.HTM>

<http://www.jewishgen.org>

<http://www.jewishgen.org/yizkor.html>

<http://www.avotaynu.com>

<http://www.wiesenthal.com>

<http://www.nizkor.eyenet>

<http://remember.org.children/tracing.html>

<http://remember.org>

<http://jewpol.home.ml.org>

<http://www.yad-vashem.org.il>

ארגון יוצאי זגלמביה שמח להזמין
לנשף חנוכה

שיתקים במוצי"ש
כ"ח בכסלו 27.12.97 נר חמישי של חנוכה
בשעה 19.30
באולמי "רסיטל" תל-אביב
הדלקת הנרות - החזן סא"ל אריה בראון

נשף חנוכה המסורתי

כרטיסים ניתן לרכוש בימי ד' באולם הארגון, פרישמון 23, תל-אביב, טל. 03-5270919